

УДК 81. 2. :37

ЄВСЄЄВА Галина Петрівна,

доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри українознавства, ДВНЗ
Придніпровська державна академія будівництва
та архітектури

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ- БУДІВЕЛЬНИКІВ

У нових соціально-економічних умовах професійна вища освіта підтверджує свій високий статус, оскільки саме вона буде сприяти переходу до європейського суспільства, а отже, і формуванню пріоритетів розвитку держави. У цьому процесі високоосвічена молодь головний стратегічний резерв соціально-економічних реформ в Україні, без якого неможливий подальший розвиток суспільства. Культура мовлення є одним із найважливіших показників цивілізованості суспільства. Адже процес опанування мови та її культури пов'язаний зі здобуттям та розвитком навичок правильно розмовляти й писати, вмінням точно формулювати та висловлювати свою думку, активно використовувати мовні знання у спілкуванні та грамотно застосовувати їх.

Ключові слова: культура мови, культура мовлення, жаргонізми, сленгізми, українська мова за професійним спрямуванням.

Постановка проблеми. Прагнучи набути статусу розвиненої країни, Україна підтримує розвиток багатоступеневої системи освіти, зростання інтелектуального потенціалу суспільства: адже, за прогнозами ЮНЕСКО, рівня національного добробуту, що відповідає світовим стандартам, досягнуть лише ті країни, працездатне населення яких на 40 – 60 відсотків будуть становити особи з вищою освітою.

Вектор сучасної політики і стратегії держави в розвитку національної системи освіти спрямований на її подальшу адаптацію до умов соціально орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське й світове співтовариство.

Освіта є могутнім чинником розвитку духовної культури українського народу, відтворення продуктивних сил суспільства. Ця гуманітарна сфера спрямована на забезпечення фундаментальної наукової, загальнокультурної, професійної підготовки особистості, формування інтелектуального потенціалу нації і всебічний розвиток особистості як найвищої цінності суспільства. У цьому важливому процесі мабуть найголовніша роль відведена мовній підготовці, бо як справедливо зазначав М. В. Ломоносов: «Тупа ораторія, косноязычная поезія, неосновательна філософія, неприємна історія, сумнівна юриспруденція без знання язика». Отже, на нашу думку, піднесення мовної/мовленнєвої культури української технічної еліти, озброєння знаннями стилістичних багатств рідної мови насамперед молоді, яка здобуває вищу освіту й використовуватиме слово як знаряддя праці, носій інформації, професійну вербальну зброю та засіб духовного впливу є найважливішим завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор показав, що проблема формування культури мовлення у майбутньої технічної еліти знайшла відображення у дослідженнях відомих науковців (Н. Бабич, С. Єрмоленко, С. Караванський, А. Коваль та ін.).

Мета статті. Поділитися власним досвідом роботи зі студентами інженерних спеціальностей, зокрема інженерами-будівельниками, щодо удосконалення культури власного мовлення.

Виклад основного матеріалу. Висока культура мови – це не інтелігентська забаганка, а життєва необхідність. Тому мова спеціаліста, на нашу думку, має свідчити про його високу культуру, освіченість. Тож плекання культури мови студентів – обов'язок кожного викладача. Наше завдання – берегти, як скарб, рідну мову, поглиблювати знання

студентів з основ української мови, вчити їх свідомо ставитися до своєї мови, постійно відчувати відповідальність за рідне слово. Інакше, як писав К.Паустовський: «Людина, байдужа до рідної мови, – дикун... Байдужість до мови пояснюється цілковитою байдужістю до минулого, теперішнього і майбутнього народу».

Мова – лише дзеркало нас самих. Зазирнімо до нього, як у власну душу. Що побачимо? Що почуємо?

Розповсюджувати чутки – поширювати чутки

Теплитась надія – жевріла надія

Чисельний натовп – численний натовп

Приватні причини- особисті причини

В мою адресу – на мою адресу

Включити мікрофон – увімкнути мікрофон

Комісія настоює замість комісія наполягає

Поступили кошти в об'ємі – надійшли кошти в обсязі

Закон виглядав би наступним чином – закон був би таким

В протилежному випадку – у протилежному випадку

Слідуюче питання – таке питання

Поставити відмітку – поставити позначку

В пункті 5 говориться – у пункті 5 йдеться

Приділити увагу – звернути увагу

Заборгованість порядку 20 тис. – заборгованість близько 20 тис.

Погляди співпадають – погляди збігаються

Мова – одне з найнебезпечніших благ: вона нещадно викриває кожного і відображає загальну тенденцію суспільного безладу. Мова завжди буде лише копією людини і держави. Влада – це сила закону. Внормована мова – одна з базових сил цієї влади.

Мова – не тільки засіб державного спілкування, а феномен, дотичний до культури, духовності, самовизначення нації. Українська мова є високо розвиненою, європейською, пов'язаною з глибокими і багатими традиціями прадавньої цивілізації. На думку академіка Д.Гродзинського, лихо, що переслідує Україну, зумовлене руйнацією ментальності української людини. У Східній Україні під російським впливом значно послабилися такі типово українські риси менталітету, як висока мораль, охайність, чистота, культ краси, толерантність.

Викладання курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» у вищому навчальному закладі негуманітарного профілю дає підстави зробити невтішний висновок щодо культури індивідуального мовлення студентів. Стрімке та постійне прискорення й оновлення сучасного життя перетворюють спілкування в молодіжному середовищі на динамічну систему, що стимулює зміни комунікативних форм і являє для молоді самостійну цінність. Наслідком своєрідного бажання переінакшити світ на свій лад є молодіжний сленг та жаргон – певна динамічна частина мови, що спирається на її систему й розвивається за законами цієї мови. Плануючи курсу, слід вирізнити окрему тему присвячену чистоті мови, зробивши акценти під час викладу теми на відсутності у мовленні студентської молоді сленгу та жаргону. Пояснюючи цю тему на практичних заняттях, слід зазначити, що у фаховій літературі [1; 2; 3] визначені деякі соціально-психічні механізми розвитку молодіжного сленгу та жаргону:

- 1) безсвідоме входження особи в мовленнєве середовище певного колективу;
- 2) результат самопізнання особистості та її самовизначення в суспільстві;
- 3) мовний відбиток сприйняття та оцінки зовнішнього світу особистістю, а отже – засіб її самовираження та самоствердження;
- 4) іронічне сприйняття навколишнього світу.

Основний принцип молодіжного сленгу – виклик суспільству, неприйняття його норм, зразків, що призводить до низької мовної культури молоді. Недостатнє теоретичне та

лексикографічне опрацювання молодіжної лексики, яка останнім часом серед студентства є найактивнішим прошарком лексики та основним засобом комунікації,

За результатами анкетного опитування на думку студентів сленгізми та жаргонізми становлять 42% їх активної лексики. Жаргонізми та сленгізми допомагають студентській молоді самоствердитись (30%), використовуються для повноти вираження емоцій (22%), служать інструментом точної передачі думки (38%), дозволяють виокремитись серед собі подібних мовців (10%).

Найчастіше сленгове мовлення студенти застосовують з однокласниками (80%) та незнайомими людьми – однолітками (20%), що сприяє, на їх погляд, успішному спілкуванню.

Сленгова, жаргонна лексика в основному складається із запозичень з російської та англійської мов, що найчастіше контактують з українською в Придніпровському регіоні.

Основний спосіб творення молодіжної лексики фонетична адаптація лексем російської мови:

пошуриать	– швидко йти, швидко говорити;
свиснуть	– зникнути, покликати;
почесать	– йти, йти швидко;
роздуплитися	– зрозуміти, намагатися зрозуміти щось;
втирати	– розповідати, доводити свою точку зору;
відморожуватись	– уникати чого-небудь, кого-небудь;
клюкать, квасить	– вживати спиртні напої;
врубиться	– швидко зрозуміти, сприйняти інформацію;
знать	– подавати з перебільшенням будь-яку інформацію;
збриться	– піти без дозволу;
морозить	– говорити нісенітницю;
брякнути	– зателефонувати.

Чималу частку лексики становлять неадаптовані жаргонізми:

«оторваться»	– яскраво, активно відпочити;
«подцепить»	– познайомитись;
«юлить»	– брехати;
«развести»	– обманути;
«лечить»	– доводити свою точку зору;
«втирать»	– насаджувати свою точку зору;
«отстой»	– щось дуже низької якості;
«париться»	– довго думати, щось вирішувати;
«тупить»	– не розуміти, погано сприймати інформацію;
«вкаливать»	– дуже багато працювати;
тормозить	– дуже повільно мислити, уповільнено сприймати інформацію.

Поширення інформаційних технологій в навчальному процесі, застосування персональних комп'ютерів серед студентської молоді спричинює виникнення молодіжного сленгу котрий пов'язаний з комп'ютерною лексикою:

фейс	– обличчя;
глюк, глючити	– не працювати, погано працювати;
вінд	– програма Windows;
вінт	– вінчестер;
клава	– клавіатура;
ксерануть	– зробити копію з документа;
скан	– пристрій для сканування тексту;
загуглити.	– розшукати.

Серед цікавих способів творення сленгізмів та жаргонізмів можна відзначити розвиток – **полісемії**:

1) вмикатись:		1) зосередити увагу на чомусь;
2) задуматись.
2) скорпіони:		1) працівники міліції;
2) неслухняні діти.
3) зелений:		1) нова людина в будь-якій справі;
2) багата людина.
4) торба:		1) місце відпочинку, клуб;
2) незграбна, повна дівчина.
5) гроші:		1) канелі;
2) зелень;
3) бабки;
4) капуста.
6) батьки:		1) шнурки;
2) родаки;
3) предки;
4) черети.

Для студентського сленгу характерне використання фразеологізмів, переважно емоційно забарвлених, стилістично знижених, наприклад:

« гнать понти »	– брехати, говорити неправду;
« вести базар, правити базар »	– вести пусті розмови, розмовляти;
« збити фішку »	– укласти вигідну угоду;
« їздити по вухах »	– надокучати;
« вилетіти в трубу »	– зазнати поразки.

Привертає увагу винахідливість студентів, з якою вони утворюють цілі синтаксичні групи на означення певних лексичних понять:

1) Назви осіб:

а) людина:

крендель	– людина з особливим, нестерпним характером;
моська	– людина малого зросту;
кадр	– неординарна людина;
лис	– хитра людина;
бомба	– про повну людину;
пасажир	– людина спокійного характеру;
кумар	– людина емоційно збуджена;
свиня	– про людину нечемну, невиховану;
рама	– про людину високого зросту ти великої (повної) статури;
бобер	– про скупу людину;
баклан	–
ручник	– про людину, що повільно сприймає інформацію,
осел	–
тормоз	– погано її розуміє;
мамонт, туша	– про людину повної статури;
морда	– про вредну, примхливу людину;

<i>піковий</i>	– про людину кавказької національності;
<i>зима, мороз</i>	– людина, яка не розуміє інших.
2) <u>Частини людського тіла:</u>	
<i>руки</i>	– <i>граблі</i> ;
<i>рот</i>	– <i>ящик, піддувало</i> ;
<i>ніс</i>	– <i>дзьоб</i> ;
<i>голова</i>	– <i>диня, тиква, куб, ріпа, дах</i> ;
<i>ноги</i>	– <i>коньки</i> .

Заслужують на увагу вигуки, якими передає молодь своє захоплення, не тільки великою їх різномістовною кількістю (*клас, кайф, супер, круто, кльово, чумово, йо, вау, ок!*), але й тим, що всі вони можуть передавати, залежно від ситуації, зовсім протилежні емоції – радість, розчарування, захоплення, подив, роздратування. Тому зрозумілі вони можуть бути тільки в контексті та з урахуванням міміки, жестів та інтонації.

Детально проаналізувавши мовлення студентів доводиться констатувати зниження рівня культури мовлення. Більше того, в постійному спілкуванні з молодіжним оточенням ми спостерігаємо запозичення лексики молодіжного сленгу і старшим поколінням мовців, що взагалі не допустимо. Збідніле, неохайне молодіжне мовлення має свої причини. Перша і основна причина, на наш погляд, відсутність високої культури читання художньої літератури. Наразі можна запропонувати студентам самостійну роботу, яка полягає у самоаналізі власного мовлення: *Складіть таблицю вживаних Вами жаргонізмів та сленгізмів, укладаючи таблицю перевірте за словником первинне значення слова. Складіть з ними словосполучення. Приклад такої роботи поданий у таблиці 1.*

Таблиця 1

Жаргон	Вживається зі значенням	Лексичне значення слова	Словотвірні форми слова	Словосполучення
<i>бобер</i>	– <i>Товста людина</i> – <i>Скупа людина</i>	<i>Великий водяний (річковий) гризун, що дає цінне хутро.</i>	<i>Бобровий</i>	<i>Лісовий бобер</i>
<i>голова</i>	– <i>диня,</i> – <i>тиква,</i> – <i>куб,</i> – <i>ріпа,</i> – <i>дах</i>	<i>Частина тіла людини або тварини, в якій міститься мозок – вищий відділ центральної нервової системи.</i>	<i>голівонька</i>	<i>Світла голова</i>
<i>крендель</i>	<i>людина з особливим, нестерпним характером</i>	<i>Виріб із тіста (звичайно здобного), формою схожий на вісімку.</i>	<i>крендельний</i>	<i>Пекти кренделі</i>
<i>моська</i>	<i>Людина малого зросту</i>	<i>Те саме, що мопс.</i>	<i>мосьчин</i>	<i>Породиста моська</i>

Така робота зі словниками надасть можливість розширити активну лексику мовця, допоможе уточнити значення слів, які вживає мовець.

Висновки. Ознаками освіченості, інтелігентності, особливо фахівців з вищою освітою, мають стати досконале володіння мовою та висока культура спілкування на різних рівнях, у різних сферах, зокрема в науковій, офіційно-діловій, виробничо-професійній, оскільки, як твердить академік В. Русанівський, «людина реалізовується в культурі думки, культурі праці й культурі мови». Культура і мова, зазначає вчений, об'єднані в царині

духовних цінностей кожної людини, всього суспільства, і незаперечним є той факт, що в низькій культурі мови виявляються виразні ознаки бездуховності.

Культура мови – показник загальної культури людини. Згадаймо крилату фразу Сократа «Скажи що-небудь, щоб я тебе побачив», якою давньогрецький філософ образно визначив роль мови в характеристиці людини. Теоретичною основою культури мовлення є пізнання й осмислення мовних норм, особливостей функціонування стилів літературної мови, усвідомлення взаємозв'язків системи мови, структури мовлення й екстралінгвістичних структур; практичною — систематична увага мовця до мови і рівня власного мовлення, прагнення досягти мовленнєвої майстерності. Досягти високого рівня культури мовлення неможливо без високої лінгвістичної свідомості носія мови, любові до мови, постійної потреби аналізувати, удосконалювати, шліфувати власне мовлення. Необхідно вдумливо читати твори майстрів різних стилів, добре оволодіти мовними нормами, стежити за їх змінами, не допускати змішування мовних явищ, проявів інтерференції (використання елементів різних мов); критично ставитися до написаного і мовленого слова, не йти за “модними” тенденціями у вживанні іншомовних слів, жаргонізмів-кліше (стійких сполучень, що використовуються в певних ситуаціях), термінологізмів, «телеграфного» стилю мовлення, нарочитої спрощеності тощо.

Список використаних джерел

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо / Б. Д. Антоненко-Давидович. – Київ: Рад. письменник, 1970. – 182 с.
2. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.
3. Культура української мови: довідник / С. Я. Єрмоленко, Н. Я. Дзюбишина-Мельник, К. В. Ленець [та ін.]; за ред. В. М. Русанівського. – Київ: Либідь, 1990. – 301 с.
4. Караванський С. Секрети української мови / С. Караванський. – Київ: Кобза, 1994. – 152 с.
5. Коваль А. П. Культура української мови / А. П. Коваль. – Київ: Наукова думка, 1966.–192 с.
6. Коломієць В. С. Особливості формування мовленнєвих умінь у студентів / В. С. Коломієць // Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики : зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 1999. – Вип. 3. – С. 226–232.
7. Непийвода Р. А. Як усе ж таки запровадити українську мову у наших вузах? / Р. А. Непийвода // Державність української мови і мовний досвід світу: матеріали міжнар. конф. (Київ, 11-12 травня 2000 р.).– Київ, 2000. – 444 с.
8. Чак Є. Д. Складні випадки вживання слів : довідкове видання / Є. Д. Чак. – 2-е вид., перероб. – Київ : Радянська школа, 1984. – 184 с.

Refereces

1. Antonenko-Davydovych, B.D. (1970). *Yak my govorymo [How we speak]*. Kyiv: Rad. pysmennyk, 182 p. [in Ukrainian].
2. Babych, N.D. (1990). *Osnovykultury movlennia [Fundamentals of the speech culture]*. Lviv: Svit, 232 p. [in Ukrainian].
3. Ermolenko, S.Ya., Dziubyshyna-Melnyk, N.Ya., Lenets, K.V., ed. Rusanivskyi, V.M. (1990). *Kultura ukrainiskoi movy [Culture of the Ukrainian language]*. Kyiv: Lybid, 301 p. [in Ukrainian].
4. Karavanskyi, S. (1966). *Sekrety ukrainiskoi movy [Secrets of the Ukrainian language]*. Kyiv: Kobza, 1994, 152 p. [in Ukrainian].
5. Koval, A.P. (1966). *Kultura ukrainiskoi movy [Culture of the Ukrainian language]*. Kyiv: Naukovadumka, 192 p. [in Ukrainian].
6. Kolomiiets, V.S. (1999). *Osoblyvosti formuvannia movlennievkykh umin u studentiv [Features of the formation of students' speech skills]*. Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii

i praktyky [The creative personality of the teacher: problems of theory and practice]. Nats. ped. un-t im. M.P. Dragomanova [National Pedagogical University named after Dragomanov M.P.]. Kyiv, iss. 3, pp. 226–232. [in Ukrainian].

7. Nepyivoda, R.A. (2000). Yak use zh taky zaprovadyty ukrainsku movu u nashykh vuzakh? [How to introduce the Ukrainian language in our universities?]. Derzhavnist ukrainskoi movy i movnyi dosvid svitu: mat. mizhn. konf. (Kyiv, 11-12 travnia 2000 r.) [State of the Ukrainian language and the linguistic experience of the world: proceedings of the international conference (Kyiv, May 11-12, 2000)]. Kyiv, 444 p. [in Ukrainian].

8. Chak, Je.D. (1984). Skladni vypadky vzhyvannia sliv [Complex cases of words' use]. Kyiv: Radianska shkola, ed. 2, 184 p. [in Ukrainian].

YEVSEYEVA Galina, Doctor of Science in the State Management, Professor, Head of Department Ukrainian Studies of the Pridneprovskaya state Academy of Civil Engineering and Architecture.

FORMATION OF PROFESSIONAL LINGUISTIC CULTURE OF STUDENTS- CONSTRUCTORS

Abstract. *In the new socio-economic conditions, professional higher education confirms its high status, as it will contribute to the transition to a European society, and, consequently, to the formation of priorities for the development of the state. In this process, highly educated youth are the main strategic reserve of socio-economic reforms in Ukraine, without which further development of society is impossible. Culture of speech is one of the most important indicators of civilization of society. After all, the process of mastering the language and its culture is connected with the acquisition and development of skills to speak and write correctly, to be able to accurately formulate and express their opinions, to actively use language skills in communication and to apply them competently.*

The theoretical basis of the culture of speech is the knowledge and comprehension of linguistic norms, the peculiarities of the functioning of the literary language styles, the awareness of the interconnections of the language system, the structure of speech and extra-linguistic structures; practical – the systematic attention of the speaker to the language and level of his own speech, the desire to achieve speech skills. It is impossible to achieve a high level of the culture of speech without the high linguistic consciousness of the native speaker, the love of language, the constant need to analyze, refine, and grind their own speech. It is necessary to think carefully to read works of masters of different styles, to master language norms, to follow their changes, to avoid mixing of speech phenomena, manifestations of interference (use of elements of different languages); to critically treat the written and spoken word, not to follow "trendy" tendencies in the use of foreign language words, slang- clichés (stable combinations used in certain situations), terminology, telegraphic style of speech, deliberate simplicity, etc.

Key words: *language culture, speech culture, jargon, slengizms, Ukrainian language in professional orientation*

*Одержано редакцією: 13.02.2018 р.
Прийнято до публікації: 21.02.2018 р.*